

Vergi Yargısı İş Yükünün Etkinlik Bağlamında Değerlendirilmesi

Ahmet Tekin¹Kenan Abacı²

Başvuru/Received: 14/05/2024

Yayın/Online Published: 20/10/2024

Kabul/Accepted: 11/09/2024

Özet

Vergi hukukunda adaletin korunması ve hukuki güvencenin sağlanması için, bir etkin vergi yargısının önemli olduğu açıktır. Bu yargı, idarenin eylemlerini yargısal bir denetime tabi tutar. Yargılamaların adil, hakkaniyete uygun ve makul bir süre içinde gerçekleştirilmesi, mutlak bir etkinliği temin eder. Ancak, yargısal hizmetlere olan talep ve diğer faktörler iş yükünü artırarak yargının verimini azaltabilir, bu da uyuşmazlıkların hızlı bir şekilde çözülmesini engeller. Vergi yargısının iş yükü, çeşitli nedenlerle artış gösterebilmekte ve bu artış, yargının etkinliğini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Keywords: Vergi hukuku, yargıda etkinlik, iş yükü, Danıştay

JEL Sınıflandırması: H2, H29, K3, K34

Evaluation of Tax Jurisdiction Workload in the Context of Efficiency

Abstract

To be able to ensure fair taxation, to provide tax-payers with legal security, and to subject the administrative actions to judicial review, it is essential to have an efficient tax justice. In order to achieve an absolutely efficient trial, the trial procedure has to be conducted in reasonable time in a fair and equitable way. Coupled with some other factors, the strong demand for judiciary services lead to increased workload in the judicial system, which in turn causes judicial efficiency and undermines its effectiveness in promptly resolving disputes. Such excess workload has a negative impact on the judicial efficiency. The aim of this study is analyzing workload as one of the factors affecting the efficiency of tax justice, and determining the measures to be taken and regulations to be made to reduce such workload.

Keywords: Tax justice, judicial efficiency, workload, State of Council

JEL Classification: H2, H29, K3, K34

1. Giriş

Devletin temel gelir kaynağı olan vergilerin tahsilat aşamalarında, vergi kanunlarına tam anlamıyla uyulmaması, mükelleflerin vergi ödeme konusundaki isteksizliği ve vergi idaresinin hukuka aykırı davranışları gibi sebeplerle vergi uyuşmazlıkları meydana gelebilmektedir. Mükellefler vergisel anlaşmazlık ve uyuşmazlıkların çözümünde iki ana yöntemle

¹Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Maliye Bölümü, atekin@ogu.edu.tr, Orcid No: 0000-0002-6675-6500

² Maliye Bölümü Doktora öğrencisi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, kenanabaci@gmail.com, Orcid No: 0000-0003-4713-2310

başvurmaktadır. İlk yöntem vergisel anlaşmazlıkların idari aşamada çözüm yolları olan hataların düzeltilmesi, uzlaşma, vergi cezalarında indirim ve pişmanlık ile ıslah uygulamalarıdır. Diğer yöntem ise vergisel uyuşmazlıkların yargı aşamasındaki çözümüdür.

Türkiye'deki vergi mükellefleri, vergi idaresi ile yaşadıkları anlaşmazlıkları idari süreçte çözebilecekleri gibi doğrudan yargıya başvurarak anlaşmazlığın yargı mercileri tarafından çözülmesini talep edebilmektedir. Bu durum, mükellefler için önemli bir fırsattır. Ancak, mükelleflerin yargıya başvurabilme yetkisi sadece taleplerini yerine getirme konusunda yeterli değildir. Mükelleflerin yargısal taleplerinin tam anlamıyla karşılanabilmesi için anlaşmazlıkların makul bir süre içinde adil bir şekilde çözülmesi, nihayete ermesi gerekmektedir. Bu amacı gerçekleştirebilmek için etkin bir yargılama sistemi gerekir.

Etkin bir yargılama sisteminin yolu, yargılamaların adil ve hakkaniyete uygun bir şekilde zamanında yapılmasına bağlıdır. Diğer bir ifadeyle, uyuşmazlıkları çözmekle kalmayıp, dava dosyalarını uzatmayan, tarafların adalet duygularını zedelemeyen, taraflara maddi ve manevi kayıp veya zarar vermeden işleyen bir yargılama biçimidir.

Etkili bir yargılamanın gerçekleştirilmesinde; hâkim ve savcılarının nitelikleri, personelin uzmanlığı, mahkeme sekreterliklerinin etkili çalışması, yargıda mevcut teknolojik imkanların kullanılabilmesi, mahkemelerin fiziksel altyapısı ve sayısı, ayrıca yargıdaki iş yükü gibi bir dizi faktör etkili olmaktadır. Bu çalışmada, yargıdaki etkinliğin ne anlama geldiği, vergi yargısındaki iş yükünün etkinlik üzerindeki etkileri sayısal verilerle analiz edilerek önerilere yer verilecektir.

2. Vergi Yargısının Konusu, Kapsamı ve İşlevleri

Devlet, kamusal mal ve hizmetlerin finansmanını sağlamak amacıyla vergileri tarh, tahakkuk ve tahsil etme yetkisine sahiptir. Bu yetki, devletin hukuki ve fiili gücünü yansıtarak vergi alma işlemlerini gerçekleştirmesine olanak tanır (Üstün, 2012, s. 83).

Hukuk devleti ilkesi gereği, vergilerin alınması, belirlenen hukuki prensiplere uygun olarak yapılmalıdır. Ancak, günümüz ekonomik şartlarında sürekli değişen vergi yasalarının farklı şekillerde yorumlanması, vergi idaresinin muhafazakar tavrı ve mükelleflerin vergi ödememe eğilimleri gibi faktörler, vergi uyuşmazlıklarının doğmasına neden olmaktadır. Bu tür vergisel anlaşmazlıkların çözümünde bir seçenek olan vergi yargısı, vergi yükümlüleri ile vergi idaresi arasında meydana gelen uyuşmazlıkları nihai bir şekilde çözmektedir (Tuhan, 1998, s. 84). Bu sebepten ötürü, vergi yargısı, vergi mükellefleri ile vergi idaresi arasında doğan vergi uyuşmazlıklarını tam ve kesin bir şekilde çözmeyi amaçlamaktadır. Vergi yargısı, mükelleflerle idare arasında doğan anlaşmazlıkları çözerek hem mükelleflere hukuki güvence sağlar hem de idarenin eylemlerini yargısal denetime tabi tutar (Karakoç, 2011, s. 761). Vergilendirme sürecinde meydana gelen uyuşmazlıklar genellikle verginin tahsilatı veya tarhiyla ilgili işlemlerden, ayrıca bu işlemlere ilişkin uygulanan cezalardan kaynaklanır. Hesaplama hataları, vergilendirme yanlışları, ihtiyati tahakkuk, ihtiyati haciz, tecil, terkin işlemleri, haciz uygulamaları gibi durumlar da uyuşmazlıkların kaynağını oluşturmaktadır.

Vergi yargısının ana rolü, mükelleflerle idare arasındaki anlaşmazlıkları sonlandırmak ve vergilendirme işlemlerinde kanuni düzenlemelere tam uyumu sağlayarak hukuk devleti

prensiplerini korumaktır (ğ ncel, Kumrulu ve Çağan, 2012, s. 185). Ayrıca, vergi yargısının ikincil görevi, hukuki kararlar ve kanunların uygulanmasında meydana gelen boşlukları doldurmak, karmaşık hükümleri açıklığa kavuşturmadır (Aksoy, 1990, s.8-9). Dolayısıyla, vergi yargısının sorumlulukları arasında hukuki güvence sağlama, anlaşmazlıkları sonlandırma, yargısal denetim yapma, dengeyi koruma, içtihat oluşturma ve vergi adaletini sağlama bulunmaktadır (Yüce, 2010, s.45).

Vergi uyuşmazlıklarında yetkilendirilmiş mahkemeler, vergi mahkemeleridir. İdari yargı sistemine dahil olan vergi mahkemeleri, vergi uyuşmazlıklarını çözmek için görevlendirilmiş temel mahkemelerdir. Bu mahkemelerin yetki ve sorumlulukları, 2576 Sayılı Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun (BİMMVK) ile belirlenmiştir. Buna göre; vergi mahkemeleri, genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümlülükler ve bunların zam ve cezalarıyla ilgili davaları ve bu konularda Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun (AATUHK) uygulamasına ilişkin davaları ile diğer kanunlarla ilgili konuları ele alarak çözüme kavuşturan mahkemelerdir.

Vergi davaları, Vergi Usul Kanunu (VUK) çerçevesindeki vergiler, resimler, harçlar ve diğer mali yükümlülükler ile gümrük vergileri ve yerel idare gelirlerinin tahsil, tahakkuk ve tarh aşamalarında meydana gelen anlaşmazlıkları kapsar (ğ ncel ve diğerleri, 2012, s. 189).

3. Vergi Yargısının Örgütsel Yapısı

Vergi mahkemesi, idarenin vergi, resim, harçlar ve benzeri mali yükümlerle ilgili iptal ve tam yargı davalarını ele alan idari bir mahkemedir (İdari Yargılama Usulü Kanunu 1. madde). Vergi, devletin ve yerel yönetimlerin, yasalara uygun olarak, doğrudan veya dolaylı yoldan yurttaşlardan topladığı, kamu hizmetlerine harcanmak üzere kullanılan parayı temsil eder. Vergi mahkemeleri, vergi uyuşmazlıklarının çözümüne odaklanmış mahkemelerdir. Vergi davaları, temelde idari davalar kategorisine girer. Vergi mahkemeleri, özellikle yetkilendirilmediği sürece diğer idari davalarla ilgilenmez. Vergi davalarında istinaf ve temyiz yollarını inceleyen mahkemeler şunlardır:

Vergi mahkemesi: Genel bütçeye, il özel idareleri, belediye ve köylere ait vergi, resim ve harçlar ile benzeri mali yükümler ve bunların zam ve cezaları ile tarifelere ilişkin davaları çözümleyen bir mahkemedir. Bu mahkeme, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunun uygulanmasına ilişkin davaları da ele alır (2576 Sayılı Kanun, m. 6).

Bölge idare mahkemesi (istinaf mahkemesi): Belirli bölgelerde Adalet Bakanlığı tarafından kurulan bir mahkemedir. Bu mahkeme, istinaf başvurularını inceleyip karara bağlar, yargı çevresindeki idare ve vergi mahkemeleri arasında çıkan görev ve yetki uyuşmazlıklarını kesin olarak çözer ve diğer kanunlarla verilen görevleri yerine getirir (2576 sayılı Kanun, m. 1, 2, 3/A).

Danıştay (temyiz mahkemesi): İdari mahkemelerce verilen ve kanunun başka bir idari yargı merciine bırakmadığı karar ve hükümleri son inceleme merci olarak değerlendirir. Ayrıca, kanunla gösterilen belirli davalara ilk ve son derece mahkemesi olarak bakar. Danıştay, davaları görmekte, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartları ve sözleşmeleri değerlendirmekte, bu

konudaki görüşünü de iki ay içinde bildirmekte, idari uyuşmazlıkları çözmekte ve kanunla gösterilen diğer işleri yerine getirmektedir (Anayasa m. 155).

4. Vergi Yargısında Etkinlik

Etkinlik, ekonomik bir terim olarak tanımlanan bir kavramdır ve en az çaba veya maliyetle en büyük başarıyı elde etme yeteneğini ifade eder (TDK, 2016). Başka bir deyişle etkinlik, en düşük miktarda girdiyle en yüksek miktarda çıktıyı elde etme sürecinde, tüm girdi ve çıktıları dikkate alarak performansı değerlendirmek anlamına gelir (Investopedia, 2016). Etkinlik, girdileri ve çıktıları analiz ederek, istenilen sonuca ne derece ulaşıldığını nicel ve nitel açıdan ölçer (OECD, 2016). Genellikle belirli hedeflere ulaşmada ne kadar etkili olduğuyla ilişkilendirilen etkinlik (ğztürk, 2004, s. 162), belirli amaçları en düşük maliyetle gerçekleştirmeyi ve kamusal hedefleri en üst düzeyde elde etmeyi temsil eder (Falay, 1997, s. 21). Ayrıca, belirlenen hedeflere ulaşma derecesi ve bir faaliyetin beklenen etkisi ile gerçekleşen etkisi arasındaki ilişkiyi gösteren etkinlik, genellikle kurumların hedeflerine ne ölçüde ulaştığını ve hangi düzeyde gerçekleştirdiğini yansıtır (Üyümez, 2004, s. 215).

Etkinlik, genellikle ekonomik açıdan ele alınsa da günümüzde mali, sosyal ve siyasi boyutları da incelenen bir konu haline gelmiştir (Anıl, 1982, s. 59). Kamu sektörü tarafından sunulan mal ve hizmetleri değerlendirmek için çeşitli analiz yöntemleri kullanılmaktadır. ğr neğin sistem analizi, yönlendirici-eylem araştırması, fayda-maliyet analizi gibi nicel ve nitel analiz teknikleri uygulanmaktadır. Bu analizlerle her programın mümkün olduğunca bağımsız ve anlamlı sonuçları elde etmesi için etkin kaynak kullanımı, verimlilik ve ekonomiklik sağlanmalıdır. Bu amaçla her program için uygun ölçütler belirlenmeli, nihai sonuçlar ölçülmeli ve bu ölçütlere göre değerlendirilmelidir (Falay, 1997, s. 25).

Bir ülkede yargısal talebin, tatmin edilip edilmediğini değerlendirebilmek, yargı sisteminin etkili ve verimli bir şekilde işleyip işlemediğini belirlemeye bağlıdır (Çelik, 2015, s. 81). Etkinlik ölçümleri, özellikle belirli bir alandaki etkinlik düzeyini değerlendirmek için o alandaki yapıya uygun farklı ölçütlerle ortaya çıkar. Bu nedenle, etkinlik ölçümü yapılırken değerlendirilecek kamu kurumunun amacı ve bu amaç doğrultusundaki hedefler belirlenmeli, ardından bu unsurların etkinlik kapsamında detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir. ğr neğin, Adalet Bakanlığı, hukukun üstünlüğünü, yargı bağımsızlığını ve tarafsızlığını esas alarak, adaletli hizmetleri sunmayı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu hedeflerin başarılı bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği, yargı sisteminin etkinliğini değerlendirirken ele alınması gereken önemli unsurdur.

Vatandaşların yargı sisteminden beklediği, mahkeme kararlarının zamanında ve etkili uygulanmasıdır (OECD, 2015). Etkin ve verimli bir yargı sisteminin temel amacı, adil bir yargılama sürecini sağlamaktır. Adaletin gerçekleşmesi, yargı kararlarının hukukun temel ilkelerine, hakkaniyete ve insanlığın evrensel, çağdaş değerlerine uygun olması gerektiği bir yargılama süreciyle mümkündür (Turan, 2016, s. 57). Adalet sisteminin kalitesi ve güvenilirliği, aşağıdaki faktörlere dayanır:

Mahkeme ve hâkimlerin tamamen bağımsız ve tarafsız olmaları, Yargılamanın tam anlamıyla hakkaniyete uygun olması, Yargılamanın makul bir sürede tamamlanması, Yargı hizmetlerinin

son derece etkili bir şekilde yürütülmesi.

Yargılamanın etkinliği, yargılamanın kalitesinin ve verimliliğinin sağlanması, gereken vakitte ve hukuka uygun olarak gerçekleştirilmesiyle mümkün hale gelir. Uzayan yargı süreçleri, adaletin gecikmesine, hem zaman hem de maddi kayıplara yol açar. Davaların sonuçlandırılmaması hem vatandaşların hem de idarenin işleyişini olumsuz etkiler ve yargıya başvuranların adalet duygusunu zedeleyebilmektedir. Etkin bir yargılamanın gerçekleştirilmesi süreçleri, bir dizi faktörün etkisi altındadır. Bu faktörler arasında hâkimlerin ve savcılarının eğitimi, personelin yeterliliği, mahkeme kalemlerinin verimli çalışması, yargıda teknolojik imkanların kullanımı, mahkemelerin fiziksel altyapısı, yargıdaki iş yükü gibi çeşitli etkenler bulunmaktadır. Bu çalışmada, yargının iş yükü gibi faktörleri ele alınarak vergi yargısındaki etkinlikle nasıl ilişkilendirildiği detaylı bir şekilde incelenecektir.

5. Vergi Yargısında İş Yükü

Kamu yararı ve hizmetlerin düzenli işleyişi için var olan idari yargı, zaman içinde birey hakları ve özgürlüklerinin kamusal güç ve toplumun genel yararı karşısında korunmasının önemli bir görevi haline gelmiştir (TÜSİAD, 1998, s. 56). İdari yargıya olan bu artan talep sadece bu nedenle sınırlı değildir. Ayrıca, nüfusun artışı, ticari faaliyetlerin artması, toplumun hak arama bilincinin gelişmesi gibi faktörler de yargı müessesine olan talebi artırmıştır. Hukuk davalarındaki artış, diğer faktörlerin etkisiyle birleşerek yargının iş yükünün artmasına neden olmuş; bu durum da yargının verimliliğini düşürerek etkili bir yargılamanın gerçekleştirilmesine engel olmuştur (Çelik, 2015, s. 80).

Tablo 1. İdare ve vergi Mahkemeleri istatistik rakamları, (2015-2023)

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
İdare ve Vergi Mah. Hâkim Sayısı	1.125	1.258	1.229	1.354	1.345	1.310	1.316	1.297	1324
Mahkemelere Gelen Dava Dosya sayısı	449.725	537.970	498.320	474.290	514.095	534.696	586.517	625.846	637.956
Bir Hâkime Düşen Ortalama Dosya Sayısı	400	428	405	350	382	408	445	462	482
Bir hâkimin yıl içinde karara bağladığı ortalama dosya sayısı	266	303	286	239	243	257	294	331	327

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tablo 1'deki verilere göre, yıllar itibariyle idare ve vergi mahkemelerindeki hâkim sayısının arttığını, ancak mahkemelere gelen dava dosya sayısının da daha fazla arttığını göstermektedir. Bu durum, hâkimlerin daha fazla dosyayla ilgilendiği ve iş yükünün fazlalığı anlamına gelmektedir. Örneğin, 2018 yılında bir hâkime düşen ortalama dosya sayısı 350 iken, aynı yıl bir hâkimin yıl içinde çıkardığı ortalama dosya sayısı 239'dur. Bu, hâkimlerin yoğun bir çalışma temposuyla karşı karşıya olduklarını ve dava yükünün arttığını işaret etmektedir. Bu veriler ışığında, adli sistemin daha etkili hale getirilmesi ve hâkimlerin daha adil, kaliteli kararlar verebilmesi için çeşitli önlemlerin alınması gerekliliğini ortaya çıkartmaktadır.

İdari yargıda dosya sayılarının her geçen gün artması ve bu dosyaların yeterince hızlı bir şekilde sonuçlandırılmaması, dosyaların birikmesine ve sonraki yıllara stok dosya devredilmesine yol açmaktadır. Bu birikmiş dosyalar, idari yargıdaki hâkimlerin iş yükünü artırarak onları zor

durumda bırakılmaktadır. Artan iş yükü, yargılamanın gecikmesine neden olmakta ve bu da yargının etkinliğini olumsuz etkilmektedir. Ayrıca, Tablo 1’de 2023 yılında bir hâkimin yılda ortalama 482 dosya ile ilgilenmesi, üzerinde düşünülmesi gereken bir diğer durumdur. Tatil günleri ve diğer mazeretler çıkarıldığında, bir hâkimin bir gün içinde yaklaşık 2 dosyayı incelediği ortaya çıkmaktadır. Bu durum, kararların kalitesini sorgulanabilir hale getirmektedir.

Etkili bir yargılama, uyuşmazlıkları hakkaniyete uygun bir şekilde ve makul sürede çözüme kavuşturan bir yargı sürecini ifade etmektedir. Yukarıdaki veriler incelendiğinde, Türkiye'deki idari yargı sistemi, özellikle Türk vergi yargısında, dava sayılarının arttığını ve bu artışa paralel olarak hâkim sayısının artırıldığını göstermektedir. Ancak, yargılamanın makul süre içinde ve hakkaniyete uygun bir şekilde tamamlanabilmesi için sadece hâkim sayısını artırmak yeterli değildir. Aynı zamanda dava sayılarının da azaltılması yönünde gerekli stratejiler geliştirilmelidir.

5.1. Danıştay İş Yüğü

Danıştay, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası tarafından atanmış Yüksek İdare Mahkemesi olarak görevlendirilmiş olan danışma ve inceleme merciidir (Danıştay Kanunu, md. 1). Vergi yargılamasını da içeren idari yargı sisteminde en üst düzey yargı organı olan Danıştay, sadece idari uyuşmazlıklarla ilgili en yüksek yargı mercii olarak değil, aynı zamanda belirli idari görevleri de yürüten bir kurumdur (İdari Yargılama Usulü Kanunu, md. 46).

Çalışmanın kapsamında yer alan 2015-2023 dönemine ait verilere göre, Danıştay, idare mahkemeleri ve vergi mahkemeleri tarafından verilen kararları incelemekte ve Danıştay'da ilk derece mahkemesi olarak görülen davaların temyiz başvurularını değerlendirmektedir. Vergi uyuşmazlıklarıyla ilgili olarak, vergi mahkemelerince kurul halinde verilen kararlar, temyiz mercii olan Danıştay tarafından incelenmektedir. Tablo 2’de, yıllara göre Danıştay Dava Daireleri ve Kurullarının dava sayıları, dosya temizleme oranları ve bir davanın ortalama ne kadar sürede sonuçlandırıldığına dair bilgiler yer almaktadır.

Tablo 2. Danıştay Dava Daireleri ve Kurulları dava sayıları (2015-2023)

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Yıl içinde açılan dosya endeksi	100	144	46	52	58	39	55	43	59
Devreden dosyaların elden çıkarılma süresi, Gün,	388	488	524	438	384	634	442	514	343
Çıkan dosyaların gelen dosyalara oranı, %,	48,5	42,8	41,1	45,5	48,7	36,5	45,3	41,5	51,6
Temizlenme oranı (%)	98,1	73,7	168,1	142,6	124	107	105,3	106,2	110,1
Ortalama görülme süresi (gün)	381	359	749	579	464	668	462	540	377

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tablo 2'deki bu veriler, Danıştay Dava Daireleri ve Kurulları'nın performansını değerlendirmek için önemli bilgiler sunmaktadır. İlk olarak, yıl içinde açılan dosya endeksinin 2016'da büyük bir artış gösterdiği, ancak sonraki yıllarda düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu, belirli yıllarda yoğun bir dava yüküne işaret etmektedir.

Devreden dosyaların elden çıkarılma süresi incelendiğinde, 2017 ve 2020 yıllarında bu sürenin önceki yıllara göre arttığı, bu da dosyaların daha uzun süre mahkemede beklediğini göstermektedir. Ancak, 2018'den itibaren bu sürenin azaldığı görülmekle birlikte, belirgin bir yıl için ortalama görülme gün sayısının bir yılda azalırken bir sonraki yılda yükselmesi bir takım sıkıntıların olduğunu işaret etmektedir.

Çıkan dosyaların gelen dosyalara oranı incelendiğinde, 2016 ve 2019'da düşük olduğu, ancak 2023 yılında %51,6 ile yüksek olduğu görülmektedir.

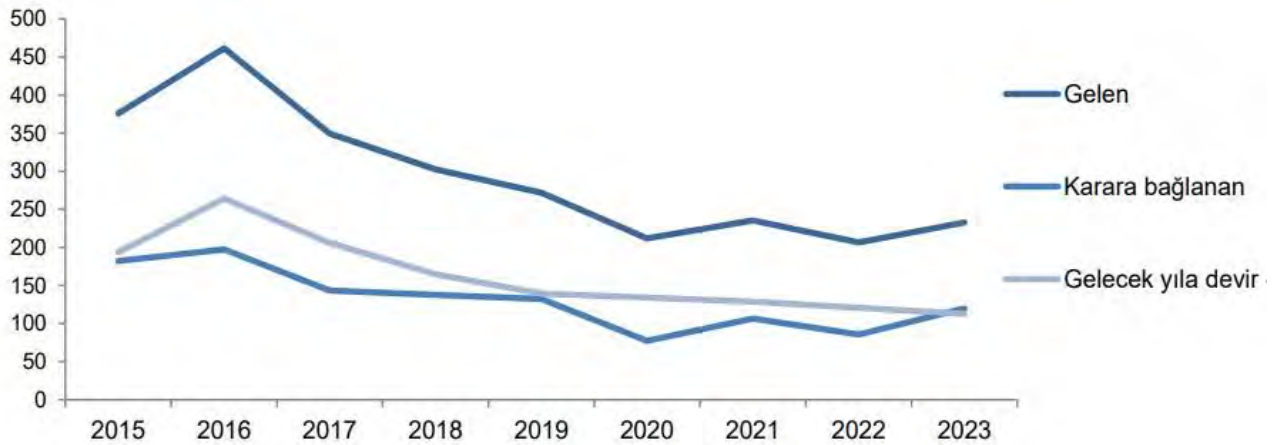
Bu, ilgili yıllarda gelen dosya sayısının çıkan dosya sayısına kıyasla daha fazla olduğunu göstermekte ancak bu oranın 2023 yılı hariç diğer yıllarda daha dengeli olduğu görülmektedir.

Temizlenme oranı verilerine göre, 2016'da düşük olduğu ve 2017'de anormal şekilde yüksek olduğu ve dosyaların etkili bir şekilde sonuçlandırılmadığı ve ardışık yıllarda bu durumun düzeltilmeye çalışıldığına işaret etmektedir.

Ortalama görülme süresi verileri, davalara ne kadar sürede karar verildiğini gösterir. Bu verilere göre, 2017 ve 2020'de görülme süresinin diğer yıllara göre belirgin bir şekilde arttığı, ancak 2018'den itibaren azalmaya başladığı görülmekte bu da Danıştay'ın davaları daha hızlı bir şekilde sonuçlandırmak için çaba gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bu veriler Danıştay'ın performansını değerlendirirken dikkate alınabilir. Dava dosyalarının etkili bir şekilde yönetilmesi, adaletin hızlı bir şekilde tecelli etmesi açısından önemlidir ve bu veriler, sistemin güçlü yönlerini ve zayıflıklarını anlamamıza yardımcı olabilmektedir.

(Dosya sayısı)

Şekil 1. Danıştay Dava Dairelerinin iş sayıları (2015-2023)

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Şekil 1'de, Danıştay'ın 2015-2023 yılları arasında azalan dava sayılarını ve bu süreçle paralel olarak bir sonraki yıla devreden dava dosyalarının azaldığı göstermektedir. Bu iki durum birbiriyle ilişkilidir ve Danıştay'ın iş yükünü azaldığı vergi yargısının etkinliğini olumlu

etkilemektedir. Bu nedenle, Danıştay'daki iş yükünün azaltılması için dosya sayısının biraz daha azaltılması gerekmektedir. Bu amaçla, uyuşmazlıkların alternatif çözüm yöntemleriyle sonuçlandırılması teşvik edilmelidir. Ayrıca, Danıştay'ın yoğun iş yükünü hafifletecek olan diğer alternatif ve çözümlerin devreye alınarak Danıştay'ın asıl görevi olan danışma ve içtihat mercii olmasının yolu açılmalı, böylece vergi yargısının etkinliğinin önemli ölçüde artmasına da katkı sağlayacaktır.

5.2. Bölge İdare Mahkemeleri İş Yüğü

Bu araştırmada, idare ve vergi mahkemelerinde tek hâkim tarafından 7. madde hükümleri çerçevesinde verilen kararları inceleyip kesin hükme bağlamıştır. Bölge idare mahkemelerinin bu kararları kesin ve nihaidir. Tablo 3'te, yıllar bazında bölge idare mahkemelerinin dava sayıları, dosya temizleme oranları ve bir davanın ortalama ne kadar sürede sonuçlandığı hakkında bilgiler bulunmaktadır.

Tablo 3. Bölge İdare Mahkemeleri dava sayıları (2015-2023)

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Devreden dosyaların elden çıkarılma süresi, Gün	37	100	54	74	103	167	172	173	155
Yıl içinde açılan dosya endeksi	100	128	145	123	122	130	164	195	172
Çıkan dosyaların gelen dosyalara oranı, %	90,9	78,5	87,2	83,1	78	68,6	68	67,9	70,1
Dosya temizleme oranı (%)	95,5	84,3	105	98,3	93,6	85,7	88,9	92,2	104,8
Ortalama görülme süresi (gün)	27	61	64	70	87	126	141	151	168
Geçen yıldan devir	9.243	17.372	53.706	40.565	44.322	58.429	91.944	126.577	153.974
Yıl içinde açılan	181.045	232.114	262.696	221.961	221.407	234.786	297.781	352.987	311.727
Gelecek yıla devir	17.329	53.714	40.566	44.339	58.429	91.937	124.872	154.151	139.122

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tablo 3'teki verilere göre;

Devreden Dosyaların Elden Çıkarılma Süresi: 2015 yılından 2023'e kadar olan dönemde devreden dosyaların elden çıkarılma gün süresinde artış gözlenmektedir. ğz ellikle 2020 ve 2021 yıllarında bu sürede belirgin bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu durum, mahkemelerin iş yükünün arttığını ve dosyaları çözüme kavuşturmakta daha fazla zaman harcadıklarını göstermektedir.

Yıl İçinde Açılan Dosya Endeksi: Yıllar itibarıyla incelendiğinde açılan dosya sayısında artış olduğu görülmektedir ğz ellikle 2022 yılında açılan dosya endeksinin 195 olması, mahkemelerin giderek artan bir dava yükü altında çalıştığını göstermektedir.

Çıkan Dosyaların Gelen Dosyalara Oranı: Bu oranın sürekli olarak düşüş göstermesi, mahkemelerin gelen dosya sayısına kıyasla daha az dosyayı sonuçlandırabildiğini işaret etmektedir. Bu durum, mahkemelerin etkili bir şekilde işleyişlerini sürdürme konusunda zorlandıklarını ortaya koymaktadır.

Temizlenme Oranı: Temizlenme oranındaki düşüşler, mahkemelerin dava dosyalarını etkili bir

şekilde sonuçlandırmakta zorlandığını göstermekte ancak 2022'de düşük bir iyileşme ve 2023 yılında ise kuvvetli bir dosya temizlenme oranının gerçekleştiği görülmektedir, bu olumlu bir işarettir.

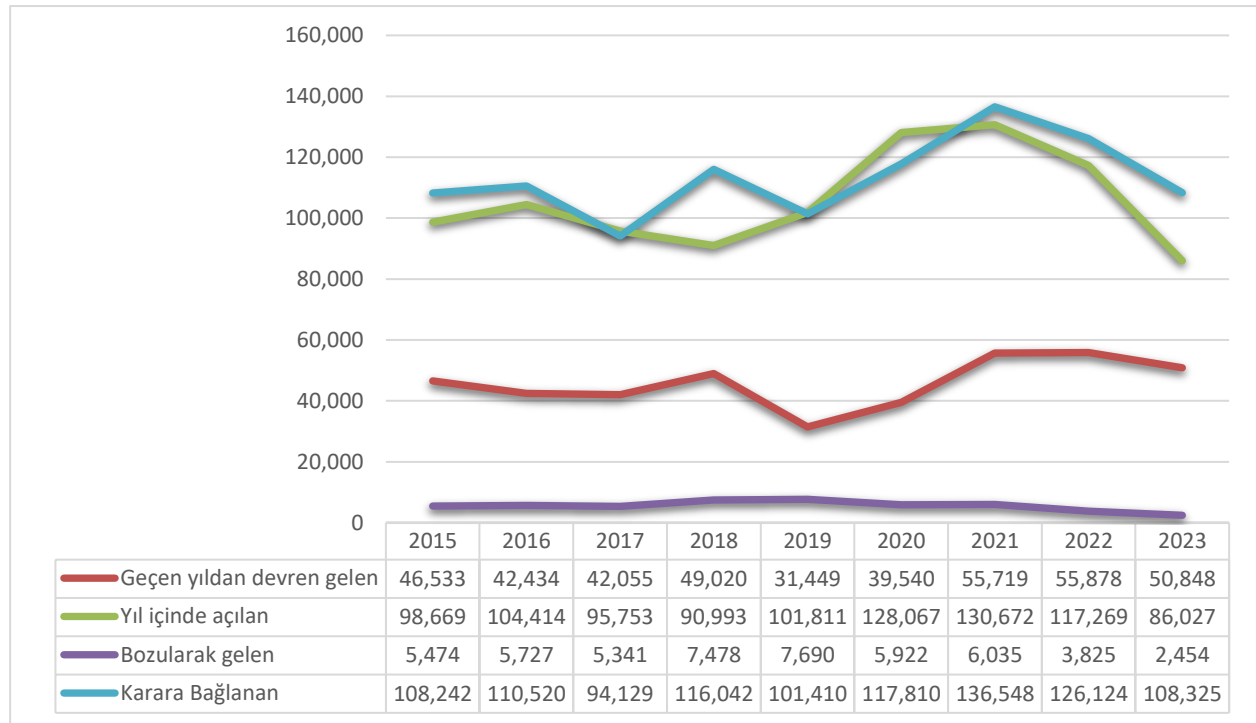
Ortalama Görülme Süresi: Ortalama görülme süresindeki artışlar, mahkemelerin dosyaları değerlendirme süreçlerinde daha fazla zaman harcadığını ve bu sürecin uzadığını göstermektedir.

Geçen Yıldan Devir: Geçmiş yıllardan devir edilen dava dosyalarının sayısı, 2015'ten 2023'e doğru sürekli artış meydana gelmiştir. Bu, önceki yıllardan gelen dava yükünün henüz tam olarak çözüme kavuşturulamadığını göstermektedir. Artan bu devir dosya sayısı, mahkemelerin daha önceki dönemlerdeki dava yoğunluğuyla başa çıkma zorluğunu göstermektedir.

Yıl İçinde Açılan Dosyalar: Yıllar içinde açılan yeni dava dosyaları miktarında artış ve azalışlar görülmekte, ancak genel olarak artış eğilimi olduğu gözlemlenmektedir. Örneğin 2018 ve 2019'da gözlenen düşüşe rağmen, 2020 ve 2021'de açılan dosya sayısında belirgin bir artış yaşanmış bu durum, bölge idare mahkemelerinin artan bir dava yüküyle karşı karşıya olduğunu ortaya koymuştur.

Gelecek Yıla Devir: Gelecek yıla taşınan dava dosyalarının sayısı da artmıştır. Bu durum, gelecek yıllarda mahkemelerin daha fazla dava dosyasını çözüme kavuşturmak için hazırlıklı olmalarına gerektirmektedir. Örneğin 2021'den 2022'ye taşınan dosya sayısındaki büyük artış, gelecek yılın muhtemelen daha yoğun geçeceğine işaret etmesi gerekse de 2023 yılında yıl içinde açılan dava sayısının düşüklüğü, gelecek yıla devir dosya sayısının da düşük olmasını sağlamaktadır.

Tablo 3'teki veriler, bölge idare mahkemelerinin daha fazla kaynağa ve etkili yönetim stratejilerine ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Dava dosyalarının artışı, adil ve hızlı yargılama süreçlerini sürdürebilmek için sistemde gerekli düzenlemelerin yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır. Aksi takdirde, uzun bekleme süreleri ve iş yükündeki artış, adaletin zamanında ve etkili bir şekilde sağlanmasını tehdit etmektedir. Bu verilere dayanarak, mahkemelerin kapasitelerini artırma ve daha etkili iş süreçleri oluşturma konularında çalışmalar yapılmasının gerekli olduğu ortaya çıkmıştır.

Şekil 2. Bölge İdare Mahkemeleri dava sayıları (2015-2023)

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tablo 4, istinaf incelemesi ve Vergi Dava Dairelerinden, Bölge İdare Mahkemelerine gelen dava sayılarını yıllara göre göstermektedir. İstinaf incelemesinden gelen dava sayıları 2015 yılında 101.377 iken, bu sayı 2023 yılında 358.395'e yükselmiştir. Bu dönemde, geçen yıldan devir davalarında da artış yaşanmıştır. Karara bağlanan dava sayısı ise yıllar içinde artış göstermiş, 2015 yılında 94.173 iken 2023 yılında 237.599'a çıkmıştır. Gelecek yıla devir dava sayılarında da bir artış görülmektedir.

Tablo 4. İstinaf incelemesinden Bölge İdare Mahkemesine gelen davalar (2015-2023)

Yıllar		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Gelen		101.377	141.544	218.745	172.567	189.541	211.349	288.991	363.437	358.395
	Geçen yıldan devir	3.514	7.247	35.949	24.692	33.387	48.915	75.686	108.463	131.891
	Yıl içinde açılan	97.863	134.297	182.796	147.875	156.154	162.434	213.305	254.974	226.504
Karara bağlanan		94.173	105.591	194.052	139.164	140.626	135.666	182.163	231.506	237.599
Gelecek yıla devir		7.204	35.953	24.693	33.403	48.915	75.683	106.828	131.931	120.796

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tablo 4'te, Vergi Dava Dairelerinden gelen dava sayıları ise daha düşük seviyededir. 2015 yılında 79,274 olan dava sayısı, 2023 yılında 98.796'ya yükselmiştir. Ancak, 2023 yılında düşüşe geçmiştir. Karara bağlanan dava sayısı yıllar içinde artış gösterse de istinaf incelemesi davalarına kıyasla daha düşük seviyelerde kalmıştır.

Tablo 5. Vergi Dava Dairelerinden Bölge İdare Mahkemesine gelen davalar (2015-2023)

Yıllar		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Gelen		79.274	98.837	90.925	82.509	68.852	75.138	93.196	107.029	98.796
	Geçen yıldan devir	4.920	9.325	17.033	15.049	10.106	8.669	15.351	16.832	21.258
	Yıl içinde açılan	74.354	89.512	73.892	67.460	58.746	66.469	77.845	90.197	77.538
Karara bağlanan		69.949	81.804	75.876	72.402	60.183	59.791	76.414	85.718	82.002
Gelecek yıla devir		9.325	17.033	15.049	10.107	8.669	15.347	16.782	21.311	16.794

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Tablo 5'teki veriler, hukuki süreçlerin zamanla artan bir şekilde karmaşık hale geldiğini ve mahkemelerin daha fazla dava ile başa çıkmak zorunda kaldığını göstermektedir. Ayrıca, vergi davalarının genellikle daha düşük yoğunlukta olduğu ancak yine de artan bir eğilim gösterdiği anlaşılmaktadır. Bu bilgiler, hukuk sistemine olan talebin ve yargı süreçlerinin karmaşıklığının bir yansıması olarak görülmektedir.

5.3. Vergi Mahkemeleri İş Yükü

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde;

Geçen Yıldan Devren Gelen Dosyalar: Bu verilere göre, her yıl devreden dosyaların sayısı önemli ölçüde değişmiştir. Özellikle 2017 ve 2018 yıllarında devreden dosyaların sayısında artış gözlemlenmiştir. Bu durum, önceki yıllardan gelen dava yükünün sürdüğünü ve mahkemelerin bu dava yükünü yönetmeye devam ettiğini göstermektedir.

Yıl İçinde Açılan Dosyalar: Yıl içinde açılan yeni dosya sayısı her yıl artış göstermektedir. 2020 ve 2021'de özellikle büyük bir artış yaşanmış, bu da vergi mahkemelerinin her yıl daha fazla dava dosyasıyla karşı karşıya kaldığını ve bu artışı yönetmek için çaba sarf etmeleri gerektiğini ortaya koymuştur.

Bozularak Gelen Dosyalar: Bozularak gelen dosya sayısı her yıl değişmiş, ancak bu değişim düşük seviyede kalmıştır. Bu durum, vergi mahkemelerinin aldığı kararların yüksek oranda temyize taşınmadığını ve temyiz sonuçlarının kararları etkilemediğini göstermektedir.

Çıkan Dosyaların Gelen Dosyalara Oranı: Bu oran, yıllar içinde stabil olduğu görülmekte, bu nedenle gerekli planlamanın yapılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Devreden Dosyaların Elden Çıkarılma Süresi: Sürelerin yıl içinde değişkenlik gösterdiği görülmektedir. İlk defa 2023 yılında, 2015 yılındaki gün sayısından daha düşük gerçekleşmiştir.

Temizlenme Oranı: Temizlenme oranı, dosyaların ne kadarının belirli bir dönemde sonuçlandırıldığını gösterir. Bu oranın yıllar içinde değiştiği, 2023 yılında daha yüksek bir temizlenme oranına ulaşmıştır.

Ortalama Görülme Süresi: Ortalama görülme süresinin yıllar içinde değişkenlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak, hala yeterli bir düşüş eğiliminde olmadığı görülmektedir.

Gelecek Yıla Devir Sayısı: 2023 yılında, belirgin bir şekilde düşüş görülmektedir. Ancak, bu durumun devamı yeni stratejilerin devreye alınması ile mümkün olacaktır.

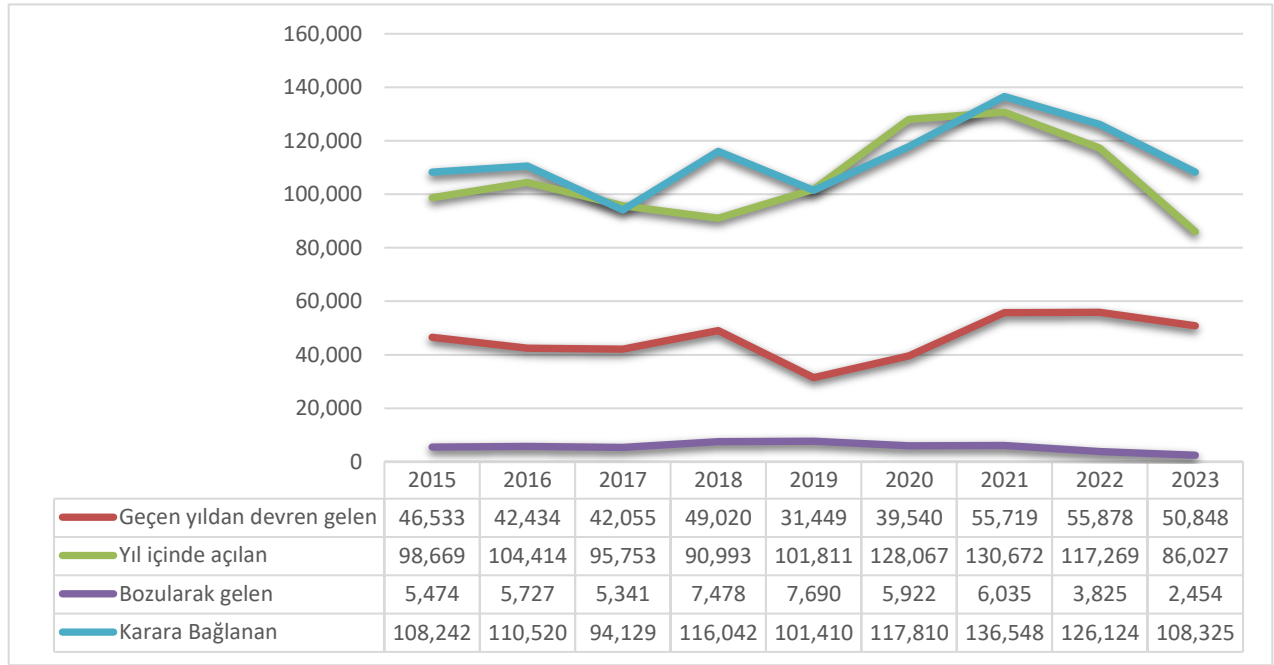
Bu verilere dayanarak, vergi mahkemelerinin artan dava yüküne ve dosya yönetimi süreçlerine daha fazla odaklanması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, temyiz süreçlerinin etkileri ve dosyaların hızlı bir şekilde sonuçlandırılması önemli konular olarak değerlendirilmelidir.

Tablo 6. Vergi Mahkemeleri dava sayıları (2015-2023)

Yıllar	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Geçen yıldan devren gelen	46.533	42.434	42.055	49.020	31.449	39.540	55.719	55.878	50.848
Yıl içinde açılan	98.669	104.414	95.753	90.993	101.811	128.067	130.672	117.269	86.027
Bozularak gelen	5.474	5.727	5.341	7.478	7.690	5.922	6.035	3.825	2.454
Çıkan dosyaların gelen dosyalara oranı, %	71,8	72,4	65,8	78,7	71,9	67,9	71	71,3	77,7
Devreden dosyaların elden çıkarılma süresi, Gün	143	139	190	99	142	173	149	147	104
Temizlenme oranı (%)	103,9	100,3	93,1	117,8	92,6	87,9	99,9	104,2	122,4
Ortalama görülme süresi (gün)	153	140	170	137	123	138	149	158	152
Karara Bağlanan	108.242	110.520	94.129	116.042	101.410	117.810	136.548	126.124	108.325
Gelecek Yıla Devir Sayısı	42.434	42.055	49.020	31.449	39.550	55.719	55.878	50.848	31.004

Kaynak: Yazarlar tarafından derlenmiştir.

Diğer taraftan Şekil 3 incelendiğinde, 2015-2023 döneminde vergi davalarında yıl içinde açılan dava sayılarında sürekli bir artış gözlenmiş, ancak 2022 yılından itibaren önemli bir azalış dikkat çekmektedir. Bir sonraki yıla devreden dava sayıları ile geçen yıldan devren gelen sayılarına bakıldığında ortalama başabaş olduğu, diğer bir ifadeyle ne kadar devir alındı ise yaklaşık olarak o kadar dosya bir sonraki yıla devredildiği anlaşılmaktadır. Bu durum, önlemlerin alınması gerektiğinin bir göstergesidir.

Şekil 3. Vergi Mahkemeleri dava sayıları (2015-2023)

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

6. Sonuç ve Değerlendirme

Türkiye’de üç aşamalı yargı sistemi benimsenmiş ve 20 Temmuz 2016'dan önce de idari yargı kapsamında Bölge İdare Mahkemeleri bulunmaktaydı. İstinaf mahkemelerinin başlamasıyla birlikte, idari yargıda önemli değişiklikler yaşanmıştır. İdari yargının istinaf mahkemelerine geçişini kolaylaştırmak adına bu mahkemelerde elde edilen deneyimler, bu dönüşümü desteklemiştir.

İstinaf mahkemelerinin ve özellikle Bölge İdare Mahkemeleri'nin "istinaf" yetkisiyle göreve başlaması, Danıştay'ın iş yükünü ciddi şekilde azaltmıştır. İstinaf mahkemelerinin göreve başlamasından önce, 2016 yılında Danıştay'a intikal eden dosya sayısı 205.152 iken, istinaf mahkemelerinin faaliyete geçmesinden sonra 2017 yılında bu sayı 79.688'e gerilemiştir. Bu önemli düşüş, Danıştay'ın asıl görevine odaklanmasını ve tam anlamıyla içtihat mahkemesi olarak faaliyet göstermesini de mümkün kılmıştır.

Yargı sisteminde hukuk ve içtihat birliğinin sağlanması büyük bir öneme sahiptir. Aynı konuda farklı istinaf mahkemeleri arasında veya Danıştay ile istinaf mahkemeleri arasında içtihat farklılıkları olması, hukuk güvenliğini ihlal edebilmekte ve istinafa olan güveni olumsuz etkileyebilmektedir. Danıştay, istinaf mahkemelerinin başlamasıyla ortaya çıkan, farklı bölge idare mahkemeleri arasındaki içtihat farklılığı sorununun çözüm mercii durumundadır ve ülke genelindeki içtihat birliğini sağlamaktadır.

2576 sayılı Kanun’un 3/C maddesiyle belirtilen içtihat farklılıkları, Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu veya Vergi Dava Daireleri Kurulları tarafından hızla giderilmektedir. Ancak, bu yola başvurma konusunda sadece Bölge İdare Mahkemesi Başkanlar Kurulu yetkilendirildiğinde, bu sistemin etkinliği azalmaktadır. Bu bağlamda, vatandaşlara başvuru

imkanı sunulması ve başvuruların değerlendirilmesi için Danıştay Başsavcılığına yetki verilmesi, içtihat birliği ve hukuki güvenliğin sağlanması adına önemli bir adım olacaktır.

İnsan Hakları Eylem Planı çerçevesinde, istinaf mahkemelerinde aynı konulardaki karar farklılıklarını gidermek amacıyla yüksek mahkemelerin ilgili dairelerinin katılımıyla düzenli toplantılar yapılması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, meslek mensuplarının katılımıyla Bölge İdare Mahkemelerine gidilerek, istinaf sisteminin yürürlüğe girmesinden sonra ortaya çıkan sorunlar ve çözüm önerileri ele alınmış, içtihat paylaşımı sayesinde içtihat uyumsuzluğunun önüne geçilmeye çalışılmıştır.

Bölge İdare Mahkemelerinin artan iş yüküne ve buna bağlı olarak ortaya çıkan ihtiyaçlarına dikkat çekmek gerekmektedir. İstinaf kanun yolunun yürürlüğe girdiği 2017 yılında Bölge İdare Mahkemelerine intikal eden toplam dosya sayısı 262.696 iken, 2021 yılında bu sayı 297.781'e yükselmiştir. Artan dosya sayılarına paralel olarak, her bir hakime düşen yıllık gelen dosya sayısı da artmış ve 2021 yılı itibarıyla ortalama 941'e çıkmıştır. Bu durum, Bölge İdare Mahkemelerinde görev yapan hakimlerin ağır bir iş yükü altında olduklarını göstermektedir. 2016 yılından bu yana dosya sayılarının açılan dosya sayılarına oranı %84'ün altına düşmemiştir ki bu, hakimlerin özverili çalışmalarının bir göstergesidir. Bu açıdan, Türkiye'deki yargı sisteminin işleyişindeki bu zorluklar ve geliştirilmesi gereken alanlar üzerinde durulmalı, uluslararası hukuk ve etkin ülke uygulamaları göz önünde bulundurularak ülkemiz yargı sistemine dahil edilmelidir.

Zaman içinde bireylerin hak ve özgürlüklerinin kamu gücü ve kamu yararı karşısında korunmasının önemi artmıştır. Nüfusun artışı, ticari faaliyetlerin çoğalması, bilişim sektörünün hızlı yenilenmesi ve toplumun hak arama bilincinin gelişmesi gibi faktörler, yargısal korunmaya olan talebi artırmıştır. Bu talep, yargısal hizmetlere yönelik büyük bir yoğunluğa dönüşmüş ve yargının iş yükünün artmasına neden olmuştur. Bu durum, adil yargılamanın hedeflenen seviyede gerçekleştirilmesini zorlaştırmıştır. Yargıdaki iş yükü, davaların süresini uzatmanın yanı sıra davaların detaylı bir analize tabi tutulmasını da engellemiştir. İzzetle yüksek yargı organı olan Danıştay'da dava süreçlerinin uzaması, kararların detaylı incelemelere tabi tutulmaksızın alınmasına neden olmuş, bu da yargılamanın hakkaniyete uygunluğu ve makul sürede gerçekleştirilmesi hedeflerine zarar vermiştir.

İdari yargı mahkemelerinin son on yılda gösterdiği eğilimi incelediğimizde, toplam dava sayısında yaklaşık %50'lik bir artış olduğunu gözlemlenmiştir. Bu artış, dosyaların birikmesi ve bir sonraki yıla devredilmesiyle sonuçlanmakta, bu da iş yükünün artmasına yol açmaktadır. Ayrıca, Tablo 1'de İdare ve vergi Mahkemelerinde 2023 yılında bir hâkimin yıl içinde ortalama 482 dosya ile ilgilenmesi, incelenmesi gereken bir başka önemli konudur. Bu durum, doğal olarak kararların niteliğinin sorgulanmasını, tartışılmasını gündeme getirmektedir.

Yargının etkin bir şekilde çalışabilmesi için hâkimlerin üzerindeki iş yükünün azaltılması kaçınılmazdır. Bu amaçla, mevcut hâkim sayısının artırılmasının gerektiği gibi yargıya intikal eden dava sayılarının da düşürülmesi elzemdir. Ancak, bu düşüş, vatandaşların dava açma hakkını sınırlamadan sağlanmalıdır. Bu noktada, idari çözüm yolları devreye girmektedir. Yargıdaki iş yükünü azaltmaya yardımcı olabilecek idari çözüm yollarının çeşitlendirilmesi ve

bu yollara başvuruların teşvik edilmesi, yükümlülerin doğru bir şekilde bilgilendirilmesi ve idari çözüm yollarının daha cazip hale getirilmesi gerekmektedir. Bu sayede, hem hâkimlerin üzerindeki baskı azalacak hem de yargının etkinliği artacaktır.

Türk idari yargısında son dönemde uygulamaya konulan istinaf kanunu, yargıda iş yükünü etkileyen önemli bir faktör olarak öne çıkmaktadır. Bu kanunun 20.07.2016 tarihinden itibaren yürürlüğe girmesi, idari yargıda iş yükünü azaltmaya yönelik etkili bir adım olarak değerlendirilmektedir. Bu durum, Danıştay'ın asıl görevi olan hukuku geliştirmek ve içtihat birliğini sağlamak konusunda daha etkili olmasını sağlayacaktır.

Sınırlı sayıdaki istinaf mahkemelerinde zaman içinde içtihat birliği sağlanmasıyla istinaf başvurularında azalma gözlemlenecek, bu da yükümlülerin lehine verilen kararların kesinleşmesiyle idarelerin uyuşmazlık konularında daha dikkatli hareket etmesini teşvik edecektir. Yükümlüler, davalarının niteliğine göre idari çözüm yollarına başvurarak vergi mahkemeleri üzerindeki iş yükünü azaltabileceklerdir. Bu durum, sadece yargının iş yükünü azaltmakla kalmayacak, aynı zamanda yükümlüleri zamansal ve parasal açıdan da israftan kurtaracaktır. Tüm bu noktalar göz önüne alındığında, istinaf kanun yolunun, yargılamanın hakkaniyete uygun ve makul süre içinde gerçekleştirilmesine önemli katkılarda bulunması beklenmektedir.

Kaynakça

Adalet Bakanlığı, Adli Sicil Genel Müdürlüğü

Aksoy, Ş. (1990). *Vergi yargısı ve Türk vergi yargısı sistemi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Anıl, H. (1982). Kamu maliyesi ve kaynak kullanımında etkinlik. *Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları*, 205, 56.

Ayyıldız, Y. (2015). *Türk vergi yargısı, iş yükü ve etkinliği*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Candan, T. (2011). *Açıklamalı İdari Yargılama Usulü Kanunu*. Ankara: Adalet Yayınevi.

Çelik, D.B. (2015). Türkiye’de yargının verimliliği, etkinliği ve niteliği üzerine kimi gözlemler. *İstanbul: FinansPolitik & Ekonomik Yorumlar Dergisi*. 52 (610), 81.

Falay, N. (1997). Denetim, verimlilik/etkinlik/tutumluluk (VET) ve Sayıştay. *Sayıştay Dergisi, Nisan- Haziran* (25),18-30.

Gözler, K. (2010). *İdare hukuku dersleri*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5721f6bb385c64.30.183157

<http://www.investopedia.com/terms/e/efficiency.asp>

<http://www.oecd.org/fr/cad/evaluation/daccriteriaforevaluatingdevelopmentassistance.htm>

<https://adlisicil.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/adalet-istatistikleri-yayin-arsivi>

Karakoç, Y. (2011). *Genel vergi hukuku*. Ankara: Yetkin Basımevi.

ğnc el, M., Kumrulu, A. ve Çağan, N. (2012). *Vergi hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.

ğz türk, Y. E. (2004). Performans denetimi ve Türkiye’de uygulanabilirliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 7 (1-2), 153-170.

- Turan, H. (2016). *İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesinde ve Türk hukukunda adil yargılanma hakkı*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Turhan, S. (1998). *Vergi teorisi ve politikası*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Türk Dil Kurumu. Büyük Türkçe Sözlük.
- TÜSİAD (1998). Yargılama düzeninde kalite. *TÜSİAD-T*, 98(11), 237.
- Üstün Ü. S. (2012). *Nasıl bir vergi denetimi ve vergi yargısı*. İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Üyümez, M. E. (2004). Türkiye’de vergi ceza sisteminin vergi suçlarını önlemedeki etkisi. *Yayınlanmamış doktora tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi*, 215.
- Yüce, M. (2010). *Türk vergi yargısı*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.